

MARIA CURIE-SKŁODOWSKA UNIVERSITY

**DEVELOPMENT AND MODERNIZATION
OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL
SCIENCES: EXPERIENCE OF POLAND
AND PROSPECTS OF UKRAINE**

Volume 1

Collective monograph

Lublin, Poland
2017

UDC 37.01+159.9(438+477)
LBC 74.0+88.0(4Pol+4Ukr)
D 64

Recommended for publication
by the Academic Council of Maria Curie-Skłodowska University

Editorial Board:

dr hab. **Arkadiusz Bereza**, prof. nadzwyczajny, Prorektor ds. Ogólnych UMCS;
dr hab. **Teresa Parczewska**, Kierownik Zakładu Dydaktyki Wydział Pedagogiki
i Psychologii UMCS;
dr hab. **Beata Bednarczuk**, starszy wykładowca z Zakładu Dydaktyki Wydział
Pedagogiki i Psychologii UMCS.

The authors of articles usually express their own opinion, which is not always
comply with the editorial Board's opinion. The content of the articles is the
responsibility of their authors.

**Development and modernization of pedagogical and psychological sciences:
experience of Poland and prospects of Ukraine:** Collective monograph. Vol. 1.
Lublin: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2017. 336 p.

CONTENTS

Afanaseva N. E.

Features of professional education and training of psychologists to consult the specialists of the extreme activity profile..... 1

Babenko T. V.

The development of informational culture of the future teacher of history 18

Baranova S. V.

Theoretical analysis of responsibility as an integrative quality of personality maturity in conditions of transformation 37

Bondarenko V. V., Kopytkov D. M.

General theoretical problems of the teaching engineers' training in higher technical educational institutions of Ukraine 53

Bordiug N. V., Ridey N. M.

Modern state and perspectives in development of post-graduate education system for specialists in ecology direction 70

Велитченко Л. К.

«Развертывание» как общий принцип осуществления психического 86

Havran M. I., Havran V. Ya.

Managers training system in private higher education institutions (adapting Polish experience to Ukraine)..... 101

Грицай Н. Б.

Методична підготовка майбутніх учителів біології в університетах Польщі та України: компаративний аналіз..... 116

Вихрущ В. О., Гуменюк С. В.

Техноматичний підхід до формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами інноваційних технологій..... 134

Гура С. О.

Вивчення психологічних особливостей віктимності курсантів Національного університету цивільного захисту України 155

Zhuravlova L. S.

Theoretical and philosophical foundations of the development of speech of junior pupils 173

Kaplinskyi V. V.

Fulfillment of educational potential of the lecture in higher educational institutions in the context of professional development of the personality of a future teacher 201

Кіш Н. В., Канюк О. Л.

Підготовка майбутніх інженерів до формування культури іншомовного професійного спілкування 219

Ключнікова Т. А.

Теорія і практика дошкільного виховання в педагогічній спадщині Фр. Фребеля..... 236

Коваленко О. В.

Інноваційні методи підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності..... 265

Kovshar O. V.

Analysis of the modern category “education” as a means of personality’s formation 282

Kozlova A. G.

The role of forensic psychological examination in criminal process and the algorithm of psychodiagnostic research juvenile victims of violence in Ukraine 297

Kondratenko L. A., Manylova L. M.

New problems in psychology caused by the impact of digital technologies on human beings 313

Коваленко О. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ОРГАНІЗАТОРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація

Опрацьована дефінітивна характеристика основних понять дослідження за допомогою енциклопедичних і тлумачних словників, довідників. На основі вивчення й аналізу наукових психолого-педагогічних досліджень визначено вимоги до підготовки педагога дошкільного закладу й організатора дошкільної освіти зокрема. Виокремлені такі інноваційні методи підготовки організаторів дошкільної освіти до інноваційної професійної діяльності та формування їх правової компетенції, як: управлінські ситуації й анаграми. Окреслена актуальність досліджуваної проблеми з огляду на розбудову освіти в Україні.

Вступ

В Україні завершено перший етап трансформацій. Подальша логіка розвитку суспільства є логікою інноваційних реформ, серед яких значну роль відіграють реформи освіти. Створення єдиного освітнього простору в рамках Європейського Союзу (далі – ЄС), а також Болонський процес сприяли справжньому «вибуху» інновацій в освіті України [1].

Сьогодні школи, дошкільні заклади, їх керівники та колективи прагнуть знайти своє обличчя, стиль роботи. Для цього вже є певні умови: створені варіативні комплексні програми, ініційовані Міністерством освіти і науки (далі – МОН) України, які доопрацьовуються і перевидуються, педагогам надано право вибору методик, засобів організації навчально-виховного процесу. Крім того, з'явилися педагогічні колективи, які втілюють в життя ідеї М. Монтесорі, С. Русової, В. Сухомлинського та інших видатних педагогів. Вони укладають свої статuti на основі концепцій згаданих педагогів та інших інновацій.

У зв'язку з вищезазначеним актуалізується проблема підготовки вихователів, вчителів, організаторів дошкільної освіти, які були б «відкритими» для різних інновацій у роботі з дітьми, співпраці з батьками вихованців, в адміністративній діяльності тощо. Майбутні педагоги повинні без побоювання впроваджувати в освітній процес школи, дошкільного закладу нові технології та науково-методичні досягнення. Тому готовність вчителів, вихователів, організаторів закладів освіти до інноваційної професійної діяльності є важливою умовою вирішення такої суспільно та педагогічно значущої проблеми.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності не є природженою якістю особистості, а являє собою результат її підготовки в педагогічному навчальному закладі.

Оволодіння студентами знаннями з різних напрямів управлінської діяльності в дошкільній освіті, прийомами опрацювання нормативно-правових документів і використання їх у повсякденній роботі, прийомами спілкування із членами колективу, батьками вихованців, представниками громадськості, прийомами організації та проведення різних методичних заходів, вивчення, аналізу й узагальнення кращого досвіду роботи, прийомами вивчення й аналізу стану освітньої роботи з дітьми та співпраці з батьками вихованців у дошкільному навчальному закладі, прийомами підтримки і підвищення авторитету дошкільної освіти загалом і працівників дошкільних закладів зокрема, вміннями орієнтуватися у складних управлінських ситуаціях і знаходити з них правильний вихід є першочерговими завданнями професійної підготовки організаторів дошкільної освіти. У сучасних умовах постійного оновлення нормативно-правової бази у сфері освіти, а також в інших галузях права, що тісно пов'язані із процесом інноваційного управління навчальними закладами, перед системою дошкільної освіти постають завдання постійного вдосконалення й систематизації необхідних правових знань і вмінь, які є необхідним елементом професійної діяльності та компетентності управлінських кадрів. Цілеспрямована і планомірна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах є основним завданням процесу навчання. Розв'язуючи його, ВНЗи водночас, як зазначає М. Фіцула, досягають і загальної цілі, яка передбачає всебічний розвиток студентів, виховання активних і свідомих громадян України [2, с. 76].

Тому завданнями нашого дослідження було опрацювання основних дефініцій, досліджень науковців із проблем готовності до педагогічної діяльності, зокрема й інноваційної, аналіз нормативних документів,

розкриття новітніх методів підготовки майбутніх організаторів дошкільної освіти до інноваційної професійної діяльності та формування їх правової компетенції.

Наукова ефективність ідеї, справедливо зазначає Л. Ващенко, не може бути доведеною, якщо не з'ясовано суть термінів і не сформульовані положення. Науковець доречно радить звернутись до трьох правил, обґрунтованих Б. Паскалем: правило дефініцій, яке забороняє приймати двозначні терміни без визначень, а рекомендує використовувати в дефініціях лише відому (визначену) термінологію; правило аксіом, згідно з яким необхідно виводити в аксіомі лише очевидне; правило доведення, що зобов'язує доводити всі положення, використовуючи лише найбільш очевидні аксіоми чи встановлені твердження. Водночас вчена застерігає від зловживання двозначних термінів та ігнорувань мисленнєвих дефініцій, що уточнюють і пояснюють суть [3].

Саме тому на першому етапі ми опрацьовували дефінітивну характеристику таких понять дослідження, як: «новації», «інновації», «компетенція», «психологічна компетентність педагога», «правова освіта», «правова компетентність». Для роботи використовувались енциклопедичні та тлумачні словники, енциклопедії, довідники тощо.

Провідними категоріями нашого дослідження є «новація» й «інновація». Чітко розрізняти ці терміни закликають І. Підласий і А. Підласий. Вони звертають увагу на те, що для позначення новацій, заміни чого-небудь новим існує нормативне англійське слово “novation”. Інновація ж означає таке нововведення, що здійснюється в системі за рахунок її власних (“in” – всередині) ресурсів, резервів. У процесі аналізу нинішніх перетворень, нововведень в освіті необхідно визначити, радять науковці, чи здійснюються вони з використанням резервів педагогічної системи і чи є такі нововведення інноваціями в повному розумінні слова? [4, с. 3].

Питання використання інноваційних підходів у системі вищої освіти були і є предметом дослідження В. Андрушенка, В. Бондаря, Л. Ващенко, Г. Беленької, І. Дичківської, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, В. Огнев'юка, Ю. Рашкевича, О. Савченко, С. Сисоевої, Д. Чернілевського та ін. Інновацію в освіті сучасні українські вчені розглядають як процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі вирішувались інакше (О. Савченко); як «<...> комплексний, цілеспрямований процес створення,

розповсюдження і використання новацій <...>» (Л. Ващенко); як результат (продукт) творчого пошуку особи чи колективу, що відкриває принципово нове в науці й практиці, як результат народження, формування і втілення нових ідей (В. Паламарчук); як процес і кінцевий результат інноваційної діяльності (О. Попова); як процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети (Л. Даниленко); нововведення, новаторство, створення нового, суспільно значущого продукту діяльності людини, який узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів, а також новизною й оригінальністю (А. Бурова).

Крім того, деякі автори виділяють поняття «інноваційний процес». Так, І. Дичківська трактує таке поняття як комплексну діяльність щодо створення, освоєння, використання та розповсюдження нововведень [5].

Понятійно-термінологічний апарат щодо інноваційних видів навчальної діяльності в контексті компетентнісного підходу чітко окреслює В. Луговий; Т. Шамова зазначає, що інноваційний процес містить у собі формування та розвиток змісту й організації нового; О. Попова визначає інноваційний педагогічний процес як «обумовлений суспільною потребою комплексний процес створення, впровадження, розповсюдження новацій та інновацій і зміни освітнього середовища, де здійснюється його життєвий цикл; на думку Л. Ващенко, інноваційний процес – це «циклічний процес переходу в якісно інший стан, з ревізією застарілих норм і положень <...>»; М. Кляп наголошує на важливості поєднання традиційних та інноваційних методів навчання у вищій школі; М. Поташник стверджує, що інноваційний процес – це комплексна діяльність щодо створення, освоєння, використання та розповсюдження нововведень; В. Лазарєв визначає інноваційний процес як зміни в цілях, умовах, змісті, засобах, формах і методах діяльності, які характеризуються новизною, мають високий потенціал для підвищення ефективності таких процесів, можуть мати довготривалий ефект, який виправдовує матеріальні та моральні витрати на впровадження нововведень. Він вважає, що інноваційні процеси вирішують такі завдання: виявлення недоліків педагогічної системи закладу освіти, пошук і оцінювання можливостей вирішення проблем, планування змін, організація та мотивація здійснення змін у педагогічній системі, контроль здійснення інноваційного процесу й оцінювання результатів.

Категорію «компетенція» Енциклопедія освіти визначає як відчужену від суб'єкта, наперед задану соціальну норму (вимогу) до освітньої підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат [6, с. 409–410]. Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття «компетенція» розтлумачує як добру обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи. Результатом набуття компетенції є компетентність, яка, на відміну від компетенції, передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності [7, с. 560].

Осмислення засадничих питань взаємозв'язку компетенцій і компетентностей, розроблення вимог до компетенцій і їх вимірювання відображено у працях таких зарубіжних і вітчизняних учених, як: Д. Равен, А. Хуторський, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубацова та ін.

Деякі автори, зокрема А. Хуторський, виділяють такі види компетенцій: ключові (мета, рівень змісту освіти); загальнопредметні (певні предмети й освітні галузі); предметні (стосуються конкретного змісту). На думку М. Чошанова, компетентність – це принципово нова якість професійної підготовки. такий термін здебільшого вживають суто інтуїтивно. Частіше ним визначають високий рівень кваліфікації та професіоналізму спеціаліста. Вчений підкреслює, що компетентність як специфічна якість сукупності професійних знань і умінь полягає в такому: 1) знання компетентної людини оперативні та мобільні, вони постійно оновлюються; 2) компетентність охоплює як змістовий компонент – знання, так і процесуальний – уміння; 3) компетентність передбачає вміння вибирати оптимальні рішення, аргументувати вибір, тобто мати критичне мислення.

За переконанням Т. Браже, структура професійної компетентності спеціаліста визначається не тільки професійними базовими знаннями та вміннями, але й ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності, розумінням себе та навколишнього світу, стилем стосунків із людьми, його загальною культурою, здатністю до розвитку власного творчого потенціалу. Головними напрямками формування компетентності педагога, на думку Б. Любимова, є: емпатійність, здатність до переживання; повага до дітей, потреба віддати їм своє серце; справжня інтелігентність, духовна культура; високий професіоналізм; потреба в постійній самоосвіті та готовність до неї; фізичне та психічне здоров'я, професійна працездатність.

Наступне опрацьоване нами поняття – «психологічна компетентність педагога». Енциклопедія освіти зазначене поняття трактує як органічну складову педагогічної майстерності, необхідну умову ефективної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу [6, с. 749].

Поняття «компетентність» має міждисциплінарний статус і складну структуру. Найбільш повно проблема формування професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку розкрита в дослідженні Г. Беленької. Нею доведено, що специфіка структури професійної компетентності вихователя дошкільного закладу полягає в тому, що вона складається з характеристик особистісних якостей людини. Для низки професій вони не є провідними за наявності у спеціаліста знань, умінь, відповідальності. Для вихователя ж особистісні характеристики є навіть більш значущими, ніж його знання, уміння, навички [8, с. 14]. Окрім того, Г. Беленька зауважує, що вихователю притаманні всі риси педагогічної діяльності, але з особливим забарвленням, оскільки вихователь виховує і навчає дітей раннього та дошкільного віку. Найпершим є усвідомлення найвищої відповідальності за щасливе дитинство дошкільника та його долю. Серед інших якостей – високий рівень розвитку емпатії, емоційна врівноваженість, творча уява, душевна щедрість тощо.

Компетентність керівника навчального закладу як його готовність до управління процесом навчання у школі розглядає В. Бондар, виділяючи структуру компетентності (теоретична та процесуальна готовність). Структура професійної компетентності вихователя-методиста дошкільного навчального закладу (далі – ДНЗ), на думку К. Крутій, складається з трьох груп показників діяльності: професійно-діяльнісної, психологічно-особистісної та результативної. Н. Денисенко були розроблені показники професійної компетентності педагогів ДНЗ за рівнями їхньої педагогічної майстерності.

В. Андреев підкреслює, що будь-яка компетенція починається зі слова «вміти», оскільки основою будь-якої компетенції є вміння. Однак важливі не тільки вміння, але й знання, здібності, що відповідають такій компетенції, особистісні якості.

Наступна дефініція, опрацьована нами – «правова компетентність» і «правова освіта». Беручи до уваги наявні наукові напрацювання з питання підготовки управлінських кадрів і перспективний педагогічний досвід, правову компетентність керівника навчального закладу визначено як: високий ступінь володіння правом у конкретній професійно-педагогічній практичній діяльності; знання законів і

підзаконних актів, джерел права, на які він повинен спиратися, реалізуючи управлінську діяльність; розуміння принципів права учасників педагогічного процесу і способів правового регулювання їхніх відносин; ставлення до права як до невід'ємної складової професійної діяльності; здатність захищати і впроваджувати правові відносини в управлінській діяльності в суворій відповідності із правовими й розпорядчими принципами законності.

До основних складових правової компетентності належать: правова освіченість як сукупність знань із проблем права; правова спрямованість, що зумовлює потребу постійно отримувати, розширювати арсенал педагогічних засобів розв'язання правових проблем; правова готовність як наявність умінь доцільного вирішення конкретних правових питань.

Однак, неможна говорити про правову компетентність, не розібравшись у понятті правової освіти. На нинішньому етапі розвитку держави і суспільства правова освіта, зазначено в Енциклопедії освіти, здійснюється відповідно до системи та демократичного правового суспільства. В останні роки поняття компетенції вийшло на загальнодидактичний і методологічний рівні. Це пов'язано з його системно-практичними функціями й інтеграційною роллю в освіті. Посилення уваги до проблеми компетенції зумовлене також рекомендаціями Ради Європи, які стосуються оновлення освіти, її наближення до потреб суспільства [6, с. 702].

Варто зазначити, що, на відміну від західноєвропейської та північноамериканської правової традиції, де правове виховання великою мірою орієнтувалось на виховання члена громадянського суспільства (Л. Альтюссер, П. Гамарра, В. Ньювелл, Ж. Епін та ін.), за часів Радянського Союзу акцент робився на вихованні у громадянина законслухняності (А. Долгова, Г. Єфремова, В. Камінська, А. Коротун, В. Кудрявцев, Н. Носкова, О. Панова, А. Ратінов та ін.).

Виявлено, що в сучасній науково-педагогічній, юридичній літературі проблема формування правової компетентності педагогів і керівників навчальних закладів розроблена недостатньо. Лише в останні роки з'явилися дослідження, в яких висвітлена проблема формування правової компетентності педагогів і керівників закладів освіти (О. Бекетова, В. Зверєва, І. Зимня, А. Кац, В. Олійник, О. Певцова, М. Поташник, Т. Шамова та ін.). Компетенції деякі дослідники розуміють як готовність і здібність доцільно діяти відповідно до вимог справи, методично організовано та самостійно вирішувати завдання і

долати труднощі, а також адекватно оцінювати результати своєї діяльності [9].

Отже, поняття компетенції містить у собі й поняття «здібність» і «готовність». Здібність частіше за все розуміють як уміння щось робити або як індивідуальну схильність до певного виду діяльності. Поняттю «готовність» більшою мірою, на нашу думку, притаманний процесуальний (діяльнісний) компонент «підготовлений до використання». Крім того, готовність передбачає мотивованість особи. Взагалі, здібність і готовність визначають успіх у професійній діяльності.

Змістом роботи наступного етапу нашого дослідження було опрацювання законодавчих і відомчих документів, в яких висвітлюються питання інновацій. Інноваційну діяльність в освіті регламентує низка нормативних актів, а саме: Державна національна програма «Освіта (Україна XXI ст.)», Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.) та «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (2000 р.) та «Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (2002 р.) тощо.

У згаданих нормативно-правових документах визначені правові, економічні й організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, зокрема і в освітній галузі, а отже, вони спрямовані на підтримку розвитку не лише економіки, а й освіти, науки, культури держави інноваційним шляхом. Вони передбачають докорінне реформування освітньої галузі з метою формування творчого компетентного професіонала, готового самостійно поповнювати власні знання і використовувати новітні інформаційні технології.

До сучасних психолого-педагогічних інновацій у вітчизняній системі освіти загалом і вищій школі зокрема О.Дубягін відносить такі: зміст, методи, прийоми і форми навчальної діяльності та виховання особистості; зміст і форми організації управління освітньою системою; організаційна структура закладів освіти; засоби навчання і виховання; особисті настанови викладача [10].

Отже, як зазначає М. Кляп та ін., основний критерій інноваційності освіти – зміна цілей, тобто змісту освіти та його результатів як основних складових діяльності педагога і здобувача [11].

Інноваційними методами навчання у вищій школі С. Гончаров вважає навчання кооперативне, колективно-групове та ситуативне

модельовання; І. Луцький і Д. Чернілевський – технології модульного та проблемного навчання і дидактичні ігри; Т. Туркот – «мозкову атаку», групові тренінги, кейс-метод, «акваріум», «коло ідей» тощо; В. Морозов – метод проектів та ін.

Деякі науковці радять докорінно змінити взаємодію викладачів і студентів, перейти від суб'єкт-об'єктної взаємодії, в якій студенту відводиться пасивна і залежна роль, до суб'єкт-суб'єктної. Лише на таких засадах студенти залучаються до активної творчої співпраці з викладачем і процес навчання із традиційного розуміння перетворюється на процес супроводу, підтримки, консультативної допомоги тощо. А найголовніше, на нашу думку, полягає у зміні самої атмосфери вищого навчального закладу, за якої відбувається вільне спілкування, обмін думками, досвідом, певними напрацюваннями всіх учасників процесу професійного зростання, розвиток рефлексивного мислення, підтримка креативності. Чимало зроблено щодо цього і в Педагогічному інституті нашого Університету.

В організації освітнього процесу перевага надається активним методам і формам навчання, інтегративному підходу. Важлива роль у виборі таких форм організації навчання студентів – майбутніх вихователів дошкільнят, організаторів дошкільньої освіти – належить технологіям, що допомагають студенту відчувати себе суб'єктом навчання, відійти від монологізованих форм навчання, підтримувати прагнення до творчого самовдосконалення, культивувати дух успішності в розв'язанні завдань різного рівня складності. Фахові дисципліни змістовно й організаційно спрямовані на реалізацію у професійній підготовці майбутнього вихователя й організатора професійної позиції «не над, а разом із дітьми». Доволі широко представлена така проблема і в позааудиторний час: виконання індивідуальних науково-дослідних завдань (далі – ІНДЗ), розробка студентами проектів, виконання творчих завдань для організаційно-методичної та інспекторсько-методичної практик, участь у пошуковій і дослідницькій діяльності в межах роботи студентських наукових товариств (далі – СНТ) тощо.

Змістом роботи наступного етапу нашого дослідження є представлення нашого інноваційного досвіду роботи щодо використання управлінських ситуацій у підготовці організаторів дошкільньої освіти до професійної діяльності. Варто зазначити, що питання розробки і використання в навчальному процесі методу конкретних педагогічних ситуацій не є новим. Як відомо, він виник ще

на початку минулого століття у США в навчанні бізнесового менеджменту і досі зустрічає різні, іноді протилежні оцінки в сучасній українській педагогіці. Зазначене питання було і є предметом дослідження як психологів, так і педагогів. Його вивчали Ю. Березюк, В. Гершунський, О. Жильцова, І. Зайченко, О. Леонтьєв, О. Матвієнко, Л. Онишук, Т. Туркот, Б. Теплов, Л. Фридман та ін. Останні роки у світі набула поширення технологія кейсів і кейс-методів. Кейс (від англ. case) – це опис конкретної ситуації чи випадку в будь-якій галузі: соціальній, економічній, медичній тощо. Зазвичай, до змісту кейсу входить не просто опис, а й проблема чи протиріччя, що засновані на реальних фактах. Отже, вирішити кейс – це проаналізувати запропоновану ситуацію і знайти оптимальне рішення. Нещодавно метод вирішення кейсів поширився і в освіті як одна з найбільш ефективних технологій навчання. Розробники і дослідники кейс-методу (Л. Барнс, К. Кристенсен, О. Матвієнко, Ю. Птицин, Т. Туркот, Е. Хансен та ін.) виокремлюють такі основні його переваги порівняно з традиційними: практична спрямованість, інтерактивний формат, високий рівень емоційного забарвлення, вироблення конкретних навичок [12; 13].

Варто зазначити, що в науковій і методичній літературі знайшли відображення педагогічні та психологічні задачі, метод конкретних педагогічних ситуацій, кейси тощо з питань навчання та виховання дітей дошкільного і шкільного віку, взаємодії вчителів і учнів, вчителів і батьків тощо. Нами ж були розроблені управлінські ситуації (кейси) з питань управлінської діяльності директора дошкільного навчального закладу.

Розроблення і використання їх у навчальному процесі розпочалось кілька років тому з ініціативи О. Жильцова, кандидата педагогічних наук, доцента, проректора з науково-методичної та навчальної роботи нашого Університету. Управлінські ситуації (кейси) охоплюють різні напрями діяльності дошкільного навчального закладу, а саме: організацію методичної роботи з членами колективу; організацію роботи щодо вивчення й аналізу освітньої роботи з дітьми та співпраці з батьками вихованців; організацію харчування та медичного обслуговування дітей у дошкільному закладі; питання збереження життя та здоров'я дітей і охорони праці співробітників дошкільного закладу; організацію роботи з надання додаткових освітніх послуг, зарахування дітей до дошкільного закладу; організацію діловодства тощо. Нині наш портфолію містить понад 100 управлінських ситуацій (кейсів).

Добираючи матеріал для управлінських ситуацій, ми виходили із цілей і завдань викладання інтегрованого курсу «Організація і управління в дошкільній освіті». Нами було використано досвід роботи вихователів-методистів і директорів дошкільних закладів, широко представлений у посібниках і психолого-педагогічних періодичних виданнях «Вихователь-методист дошкільного закладу», «Практика управління дошкільним закладом», «Медична сестра дошкільного закладу», «Практичний психолог: дитячий садок», «Дошкілля» тощо. Низка завдань була нами складена на матеріалі особистого практичного досвіду роботи на посаді вихователя, вихователя-методиста і директора дошкільного закладу, а також методиста з дошкільної освіти районного науково-методичного центру.

До управлінських ситуацій (кейсів) ми пропонуємо студентам найрізноманітніші запитання: в одному випадку вони потребують аналізу управлінської ситуації, в іншому – аналізу-порівняння і вибору більш ефективного методу чи прийому роботи з кадрами, співпраці з батьками. Більшість запитань вимагають відтворення деяких статей опрацьованих раніше нормативно-правових документів, розкриття причин якогось конкретного прояву в поведінці співробітників, запитань батьків вихованців дитячого садка, аргументації відповіді. Найбільше подобаються студентам запитання на кшталт таких: «Як би Ви вчинили у такій ситуації на посаді вихователя-методиста?», «Яку відповідь мамі дитини дали б Ви, обіймаючи посаду директора дошкільного закладу?» тощо. Побачивши таке запитання, вони переймаються глибиною, серйозністю та відповідальністю опанування секретами управлінської діяльності, усвідомлюючи, що це – не просто гра в управління, віддалена від життя, а власне «живі» управлінські ситуації.

Ми не даємо студентам готових рецептів і відповідей із того чи іншого питання управлінської діяльності. Пропоновані управлінські ситуації будять творчу думку студентів, змушують їх знайти, залежно від різних умов, можливі варіанти вирішення того чи іншого питання, виховують гнучкість і винахідливість – необхідні якості для управлінської діяльності. Розроблені нами управлінські ситуації (кейси) різної складності, що дає змогу викладачу диференційовано будувати співпрацю зі студентами.

Цінність управлінських ситуацій (кейсів), на нашу думку, полягає в тому, що вони відіграють роль проміжної ланки, «місточка» між теорією методичної та управлінської діяльності і власне діяльністю

директора дошкільного закладу. На відміну від реальних проблем, з якими стикається у своїй діяльності директор дошкільного закладу, управлінські ситуації спеціально спрямовані на навчання студентів, цілеспрямоване формування в них професійних умінь і навичок, уміння висловлювати власну думку й аргументувати позицію.

Використання управлінських ситуацій (кейсів) в курсі «Організація і управління в дошкільній освіті» робить його більш наближеним до життя, вчить майбутніх організаторів дошкільної освіти вдумливо ставитись до оцінки кожного прийому і методу та помічати нове. Розв'язуючи завдання, студенти вправляються у прийомах аналізу, у правильній оцінці ситуації, що виникла, у виборі форм і методів управлінської реакції на неї.

Використовуючи запропоновану В. Гершунським класифікацію педагогічних ситуацій, розроблені нами управлінські ситуації також можна поділити на дві групи: 1) екстремальні, які потребують оперативного вирішення і пов'язані з повсякденною практичною діяльністю директора дошкільного закладу; 2) неекстремальні, які не обмежують директора дошкільного закладу в часі, але також винятково насичені гострою проблематикою [14].

Наводимо кілька таких прикладів:

1. Проаналізуйте вказівку музичного керівника:

«Діти старшої групи збираються на першу прогулянку. У роздягальню заходить музичний керівник і називає імена дітей, яким потрібно раніше повернутись з прогулянки і прийти на репетицію до музичної зали, адже за тиждень буде святковий ранок. Засмучені діти висловили своє незадоволення фразою: «Знову репетиція?»».

Поясніть правомірність дій музичного керівника. Як вчинили б Ви, обіймаючи посаду директора дошкільного закладу, почувши таку вказівку?

2. Проаналізуйте звернення батька дитини до директора дошкільного закладу:

«Не можу зрозуміти, чи годують дітей у цьому садочку? Як тільки мій син приходить ввечері додому, одразу біжить на кухню і просить їсти. Я плачу за квитанціями через відділення банку регулярно і чималі суми. Куди діваються ці гроші? Можливо, мені варто доплачувати няні, щоб вона насипала йому в тарілку більше, ніж іншим дітям?».

Яку відповідь на місці директора дошкільного закладу дали б Ви батькові дитини? Розкрийте зміст діяльності директора щодо

забезпечення збалансованого харчування дітей в дошкільному навчальному закладі.

3. Проаналізуйте звернення педагога до директора дошкільного закладу:

«Я згоден співпрацювати з вашим дитячим садком і навчати дітей гри в шахи. Але я дуже зайнятий за основним місцем роботи, у школі та в сусідньому садочку.

Якщо ви хочете, щоб спеціаліст такого високого рівня, як я у вас працював, прошу розклад занять скласти так, щоб заняття з дітьми були лише з 11.00 до 12.00 або з 14.00 до 15.00. На інший режим роботи я не погоджусь».

Поясніть правомірність вимог педагога. Яку відповідь на місці директора дошкільного закладу дали б йому Ви? Розкрийте особливості організації роботи щодо надання додаткових освітніх послуг в дошкільному навчальному закладі. Обґрунтуйте свою відповідь.

Методика використання управлінських ситуацій (кейсів) в курсі «Організація й управління в дошкільній освіті» різноманітна. Їх можна використовувати на лекціях, семінарських заняттях, іспитах тощо. Постановка завдання за змістом матеріалу перед студентами під час традиційної лекції (або використання технології «перевернутого класу») дозволяє перевірити розуміння студентами різних теоретичних положень, статей нормативно-правових документів. У такому разі управлінські ситуації (кейси) стають зручним засобом для встановлення зворотного зв'язку і водночас підвищують інтерес до курсу, який викладається, допомагають пов'язати теорію із практикою.

У процесі опрацювання інтегрованого курсу «Організація й управління в дошкільній освіті» ми намагаємось продемонструвати студентам роль теоретичних знань, опанування нормативно-правовими документами у становленні майстерності організатора дошкільної освіти. Досягти мети допомагають управлінські ситуації (кейси), в яких представлені різні боки діяльності вихователя-методиста і директора дошкільного закладу. Ми використовуємо такий прийом, коли та сама управлінська ситуація (кейс) розв'язується студентами двічі: перед вивченням відповідної теми і після її вивчення. Попереднє розв'язання управлінської ситуації (кейсу) підвищує у студентів інтерес до теми, а також мотивацію шукати в нормативно-правових документах і теоретичних положеннях підтвердження правильності своїх міркувань. Якщо ж управлінська ситуація (кейс) використовується викладачем

після прослуханої теми, то студенти переконуються в необхідності опанування нормативно-правових документів і теоретичних положень для правильного виходу зі складної управлінської ситуації.

Більш широко використовуємо управлінські ситуації (кейси) на семінарських заняттях. Найбільш ефективною є робота студентів підгрупами по 4–5 осіб із запропонованою ним управлінською ситуацією. Після обдумування студенти висловлюють свої міркування, дають оцінку управлінській ситуації, використаним методам і прийомам, розкривають мотиви поведінки працівників дошкільного закладу, звернень батьків вихованців тощо, визначають лінію дії директора та вихователя-методиста, шукають обґрунтування своєї відповіді в положеннях нормативно-правових документів.

Наше завдання – досягти за допомогою прикладів усвідомлення студентами того, що будь-яка управлінська ситуація (кейс) може і повинна бути правильно вирішена за умови, якщо до її аналізу підходити з погляду дотримання інтересів і прав дитини, відповідно до нормативно-правових документів. Власне вирішення управлінських ситуацій (кейсів) допомагає студентам усвідомити особливості управлінської діяльності і вправляє в подоланні труднощів на шляху професійного становлення майбутнього організатора дошкільної освіти.

У процесі підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності нами також широко використовуються такі інноваційні засоби, як анаграми. Сам термін «анаграма» (від грецьк. ана – перестановка і gramma – буква) – безладна перестановка літер у слові з метою створення іншого слова. Наприклад, «гомін» – «сокира». Винахідником анаграм вважають грецького граматики Лікофрона (3 ст. до н.е.). Така стилістична фігура добре відома в українській поезії, використовується з метою римування чи створення різних ефектів, зокрема комічного, як у поемі І. Котляревського «Енеїда» та ін.

Завдання студентів полягає в тому, щоб розгадати анаграму, записати відповідь у спеціально відведеному місці та виконати наступне завдання, пов'язане з розгаданим терміном. Ми розробили завдання з анаграмами кількох рівнів складності. Наводимо кілька з них.

Для найнижчого рівня ми пропонуємо найпростіший варіант: *«Розшифруйте назву виду контролю в дошкільному навчальному закладі, розкрийте особливості його планування, підготовки, проведення та підведення підсумків».*

							
Й	А	Н	И	М	Е	Ч	Т

Для найвищого рівня ми пропонуємо кілька варіантів. Наводимо один із них: «Розшифруйте назви видів контролю в дошкільному навчальному закладі. Охарактеризуйте той вид контролю, який полягає в постійному прослідковуванні процесу, періодичному аналізі його результатів та вжитті термінових заходів щодо усунення недоліків. Розкрийте особливості його планування, підготовки та підведення підсумків».

№ з/п	анаграма	відповідь
1.	й а н и м и е т ч т	
2.	н и о к ъ к м е л п с	
3.	в и о р ѝ і я л п н њ н	
4.	е й е о р п в п њ н л и ж д у а	
5.	й р н п а т о е и в и	
6.	г н о р н і о и м г	
7.	у с т а п и н и њ т	
8.	т ѝ о ч о н п и	

Методика використання анаграм в курсі «Організація й управління в дошкільній освіті» теж різноманітна. Їх ми використовуємо на семінарських заняттях, під час модульного контролю, на іспитах тощо. Обов'язковим компонентом навчально-пізнавальної діяльності студентів є контроль їхніх навчальних досягнень. Такий компонент відіграє роль зворотного зв'язку, це – своєрідна передумова

поступального руху вперед у системі «педагог –студенти». Тому анаграми широко використовуються для самоперевірки студентами свої теоретичних знань, результатів опрацювання нормативно-правових документів.

Висновки

Аналізуючи рекомендації з дослідження механізмів запровадження компетентнісного та діяльнісного підходів у систему освіти України розробників проекту «Рівний доступ до якісної освіти», можна дійти висновку, що європейський вибір України позначається на її прагненні подолати бар'єри у вітчизняній і європейській освітніх системах, наблизитись до продуктивних надбань у зазначеній галузі. Найвдаліші приклади реформування освіти в згаданих країнах пов'язуються з підготовкою компетентного випускника вищого навчального закладу, відкритого для інновацій, готового до особистісної та соціальної реалізації в умовах посилення конкурентності знань, цінностей, якості робочої сили на світових ринках праці.

Орієнтацією на компетентність і діяльнісний підхід підведено своєрідну риску під знаннієвою моделлю освіти. Серед причин, які викликали кризу традиційної системи, називають надлишковість знань, їх розірваність, слабкий зв'язок із дійсністю, потребами практики, невміння застосовувати набуті знання у власній професійній і практичній діяльності.

Інноваційний компетентнісний і діяльнісний підходи дозволяють подолати такі складнощі, посилити результативний компонент освіти, наповнити мету, зміст, процес, мотивацію, результати, реалістичним смислом. Такі підходи передбачають не лише і не стільки конкретну обізнаність чи поінформованість у тій чи іншій сфері, професії чи виді діяльності, але й здатність успішно розв'язувати складні проблеми, що виникають у процесі пізнання світу, побудові взаємин з іншими людьми або під час використання нових технологій чи виконання певних соціальних функцій.

Народна мудрість стверджує, що час – найоб'єктивніший суддя. Перші захоплення і критичність суджень щодо необхідності використання інноваційних технологій у підготовці організаторів дошкільної освіти звільнили місце всебічному аналізу. Лише аналіз, ретельне обміркування, наукове обґрунтування допоможуть дійти певних висновків, на основі яких можна робити вибір. А здійснити таке до снаги лише педагогам, готовим до самоосвіти та до змін.

Література:

1. Оцінювання і відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект : [наук.-метод. посібник] / за ред. Л. Даниленко. – К. : Логос, 2001. – 185 с.
2. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / М. Фіцула – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с.
3. Ващенко Л. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [монографія] / Л. Ващенко. – К. : Тираж, 2005. – 380 с.
4. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 2–4.
5. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посібн.] / І. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
6. Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України ; гол. ред. В. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
8. Беленька Г. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : [монографія] / Г. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
9. Олійник В. Теоретичні передумови формування правової компетентності керівників навчальних закладів / В. Олійник // Освіта на Луганщині. – 2006. – № 2 (25). – С. 30–34.
10. Дубягін О. Інноваційні технології та методи навчання як фактор удосконалення навчального процесу / О. Дубягін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : gesci.stu.cn.ua/.../446_a657598348b2abe8c60b5c4f62a104f..
11. Кляп М. Інноваційні методи навчання у ВНЗ як інструмент інтернаціоналізації вищої освіти України / М. Кляп // Вища освіта України. – 2015. – № 4. – С. 45–53.
12. Барнс Л. Преподавание и метод конкретных ситуаций / Л. Барнс, К. Кристенсен, Э. Хансен. – М. : Гардарики, 2000. – 224 с.
13. Матвієнко О. Метод конкретних педагогічних ситуацій / О. Матвієнко. – К. : Українські пропілеї, 2001. – 300 с.
14. Гершунський Б. Педагогічна прогностика : методологія, теорія, практика / Б. Гершунський. – К. : Вища школа, 1986. – 197 с.
15. Кремень В. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Кремень. – 2-е вид. – К. : Товариство «Знання» України, 2010. – 520 с.